



УДК 001:636:57.08

## **ОЛЕКСІЙ ДМИРОВИЧ БУГРОВ – ВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ-РЕПРОДУКТОЛОГ (СПОГАД ПРО КОЛЕГУ ТА НАСТАВНИКА)**

**Сушко О. Б.**, к. с-г. н., с. н. с.  
Інститут тваринництва НААН

29 березня 2020 р. мало виповнитися 90 років від дня народження нашого старшого колеги професора, Бугрова Олексія Дмитровича. Вперше я зустрівся з Олексієм Дмитровичем у 1988 р., коли навчався на першому курсі аспірантури Науково-дослідного інституту тваринництва Лісостепу та Полісся УРСР (нині Інститут тваринництва НААН) під керівництвом професора Федора Івановича Осташко. Це були досить цікаві та бурхливі часи для наукової спільноти, бо біотехнологічні дослідження в галузі репродукції сільськогосподарських тварин досягли свого апогею. Особливу актуальність мали дослідження з трансплантації ембріонів тварин, насамперед, великої рогатої худоби.

Штат наукових співробітників, зайнятих у цій галузі науки, з кожним роком збільшувався, а установа займала лідируючу позицію за напрямом сільськогосподарської біотехнології у тваринництві.

Розширення кола досліджень та кадрового потенціалу сприяло створенню нових наукових підрозділів. Так, у 1985 р. організовано Центр з трансплантації ембріонів, який відокремили зі структури базового відділу біології розмноження та штучного осіменіння тварин. У 1988 р. цей науковий підрозділ отримав спеціалізовану для біотехнологічних досліджень споруду й став повноцінним репродуктологічним центром. Очолив центр доктор біологічних наук О. Д. Бугров. Через кілька років, у 1990 р., під його керівництвом, центр реорганізовано у відділ біотехнології відтворення нових генотипів сільськогосподарських тварин Науково-дослідного інституту тваринництва Лісостепу та Полісся УРСР.

У той же час, у базовому відділі біології розмноження та штучного осіменіння тварин інституту залишалася група науковців (Н. Д. Безуглий, М. К. Дібіров та ін.), які працювали за напрямом кріоконсервування та трансплантації зародків тварин. У цій групі мені довелося проходити аспірантську підготовку. В міру спорідненості наукових інтересів, ми плідно співпрацювали з співробітниками центру, очолюваного О. Д. Бугровим, з вченими В. В. Ісаченко, К. Б. Передерою та їх керівником. Саме вони дали мені низку цінних порад щодо визначення напряму наукового пошуку, допомогли опанувати техніку пересадки зародків великої рогатої худоби. Крім того, відділ, який очолював Олексій Дмитрович, координував дослідження у виробничих лабораторіях трансплантації ембріонів дослідних господарств «Українка» та «Кутузівка». Ми працювали в різних регіонах країни, нерідко географічно віддалених, проте, співробітники нашої групи мали змогу також проводити дослідження на наближеній експериментальній базі центру.

Через кілька років потому відбулося попереднє слухання моєї дисертаційної роботи на базі відділу біотехнології відтворення нових генотипів сільськогосподарських тварин. Головував на засіданні саме професор Бугров. Я вдячний йому за конс-



**Бугров О. Д.**  
**(1930-2016)**



труктивні поради та теплу атмосферу створену під час попереднього заслуховування моєї наукової роботи, за зроблені зауваження та висловлені побажання, за позитивний висновок та рекомендацію щодо подальшого захисту. Згодом, вже на прилюдному захисті моєї дисертаційної роботи в Інституті тваринництва УААН, кваліфікований виступ Олексія Дмитровича також сприяв успішному затвердженню наукової праці.

Більш щільно наукова доля звела мене з Олексієм Дмитровичем під час роботи у Харківському біотехнологічному центрі УААН (ХБТЦ), створеному наприкінці 1998 р. на базі двох наукових підрозділів Інституту тваринництва УААН: відділу біотехнології відтворення та відділу біології розмноження та штучного осіменіння сільськогосподарських тварин. Олексій Дмитрович Бугров займав посаду головного наукового співробітника центру та став одним із ініціаторів просування ідеї створення організації, яка б спеціалізувалася на репродуктивних біотехнологіях. Це був достатньо складний, але надзвичайно насичений подіями період для науковців-репродуктологів. У колективі працювали переважно молоді співробітники, а серед них Олексій Дмитрович – патріарх біотехнологічної науки.

Науковці ХБТЦ з надзвичайною активністю взялися розвивати нові напрями досліджень, реанімувати експериментальну базу, налагоджувати роботу зі відтворення стада у дослідному господарстві «Українка Слобідська» та багато іншого.

Я, як завідувач лабораторії фізіології відтворення і штучного осіменіння тварин та заступник директора ХБТЦ, працював над відродженням племпідприємства у скотарстві, яке перейшло до центру від дослідного господарства «Українка» у край непридатному стані, опановував новий науковий напрям з репродукції коней. Бугров О. Д. мав багатий досвід роботи з бугаями-плідниками, а також розумівся на конях, бо в молоді роки йому довелось працювати на племпідприємстві та кінних заводах. Його кваліфіковані поради та моральна підтримка, так необхідна особливо в період становлення нової справи, виявилися дуже своєчасними й слухними. Взагалі, професор Бугров був людиною дуже конструктивною, з великим позитивом сприймав ініціативу молодих науковців, щодо створення та відродження певних репродуктологічних технологій та методів. Вважаю, що таке буває у людей, які самі пройшли «повний професійний цикл науковця» – від аспіранта до професора.

Взагалі, слід зазначити, що для Олексія Дмитровича робота у ХБТЦ була достатню результативною. За неповні п'ять років існування центру вченим опубліковано 38 наукових робіт, під його керівництвом була захищена кандидатська дисертація.

Мій подальший науковий шлях був безпосередньо пов'язаний з професором Бугровим. До структури новоствореного, очолюваного мною відділу біотехнології репродукції сільськогосподарських тварин Інституту тваринництва УААН входило чотири лабораторії, зайнятих фундаментальними та прикладними дослідженнями. У відділі працювали такі відомі доктори наук: академік Ф. І. Осташко, професор О. Д. Бугров та М. К. Дібіров. З великою теплотою і повагою згадую цих людей.

З Олексієм Дмитровичем нам довелося організовувати та проводити цілу низьку ювілейних наукових конференцій з репродуктологічних та кріобіологічних досліджень; безліч координаційних нарад з біотехнології відтворення тварин у мережі галузевих інститутів НААН, науково-практичних семінарів з відтворення стад для ветеринарних лікарів та зоотехніків; обласних конкурсів професійної майстерності операторів відтворення стада (техніків штучного осіменіння). Його принциповість та об'єктивність в оцінці, науковий патріотизм були загально відомими.

Взагалі, він з великою повагою ставився до вітчизняної репродуктологічної школи, до праць попередників, зокрема І. В. Смирнова, Т. М. Козенка. У цьому контексті слід відмітити його зусилля у відновленні пріоритету А. Д. Берштейна та В. В. Петропавлівського, щодо відкриття захисної дії гліцерину при заморожуванні



сперми тварин. Вони задовго до відомих іноземних вчених, які вважаються першовідкривачами гліцерину як кріопротектору, застосовували цю речовину при заморожуванні сперми птиці та ссавців до мінус 21 °С., Бугров О. Д. розшукав їх публікацію датованою 1937 р. та сприяв її оприлюдненню у широких наукових колах.

Варто відмітити педагогічний талант професора Олексія Дмитровича Бугрова. Мало було та є наукових керівників, які з такою наполегливістю та терпінням ставилися до своїх учнів. Вміння мужньо долати разом з учнями тернистий шлях від вибору теми досліджень до захисту дисертації було відмінною рисою професора. Далеко неідеальними були умови проведення наукової роботи у тваринництві, проте його вміння організувати експериментальну діяльність молодих науковців, а потім здійснювати кропітку аналітичну роботу завжди викликали велику повагу серед колег. Цілком закономірно, що професором Бугровим було підготовлено цілу плеяду успішних науковців. Під його керівництвом було захищено 1 докторська та 11 кандидатських дисертацій.

Науковий доробок вченого налічує 356 наукових публікацій, 24 авторських свідоцтв та патентів. Ним внесено вагомий вклад у пошук та вивчення ефективності застосування ряду нових кріопротекторних речовин для заморожування сперми бугаїв. Розроблено оригінальний метод деконсервації спермодоз бугаїв за використання температури 100 °С. Разом зі своїми учнями та колегами О. Д. Бугровим створено Українську технологію трансплантації ембріонів великої рогатої худоби для племзаводів і племпідприємств. За роки використання технології в країні отримано більше 3 тисяч телят-трансплататів. Під його керівництвом розроблено метод отримання гетерозиготних двійнят та монозиготних близнюків, створено методику одержання міжпородних химерних ембріонів та ін.

Не стану детально перелічувати основні віхи біографії Олексія Дмитровича, бо він залишив для нащадків короткі мемуари про своє життя. Опубліковані також нариси про життєвий шлях та творчу діяльність науковця.

Про таких людей говорять: «Він зробив себе сам!». Народившись у «російській глибинці» у багатодітній родині селянина, зумів пройти довгий шлях від колгоспника до відомого вітчизняного вченого у галузі біотехнології сільськогосподарських тварин.

У 2015 р., рівно за рік до своєї смерті, вчений подарував мені свою останню монографію «Криповреждения и криозащита спермиев быков при глубоком замораживании», в якій узагальнив значний об'єм власної експериментальної інформації з кріоконсервування статевих клітин бугаїв. У пам'ятному дарчому написі до мене професор звертається як до колеги та соратника. З вдячністю хочу сказати, що для мене він також був старшим товаришем та надійним наставником.

Світла пам'ять Олексію Дмитровичу Бугрову!